LITERATUUR EN KUNST

Waarheid en verbeelding.

Rudolf van Reest: Het Verloren Vaderland. Uitg. Bosch & Keuning N.V., Baarn.

Er is een tijd geweest, waarin velen aan het woord roman, de beteekenis van onwaar, gefantaseerd verhaal verbonden. Zij stelden die onwaarheid op één lijn met leugen en waren daarom zeer tegen de verbinding Christelijke roman, als zijnde een contradictio in verbis. Ongetwijfeld speelde de samenhang van roman en romantiek hierbij nog een rol. Verschillende producten van romantici uit den eersten tijd dier literaire beweging in ons land, waren uitingen van de ongebreidelste fantasie. Het liefst schreven zij over nooit zelf geziene natuur of vergelegen, niet met eigen oogen aanschouwde landen. Daar zij geen studie wilden maken van de beschreven landen en zeden, omdat de realiteit dan de fantasie in haar vrijen loop zou belemmeren, misten hun werken elke reëele waarde, daar de onwaarheid er duimen dik op lag.

Niemand zal echter tegenwoordig verlangen, dat de roman waar is in dien zin, dat alle genoemde feiten, gehouden gesprekken en geuite gedachten aan de werkelijkheid ontleend moeten zijn. Elke roman is fictief, maar toch waar — als hij goed is — omdat er waarachtig, echt leven in geteekend wordt, geen marionnetten in optreden, maar levende personen, met een natuurlijk gevoels- en verstandsleven. De feitelijke gebeurtenissen kunnen, maar behoeven niet plaats gevonden te hebben, en de waarde van den roman stijgt niet naar gelang van de echtheid der feiten. Wel zal de auteur, als hij een niet zelf aanschouwde realiteit beschrijft, studie dienen te maken van andere tijden en plaatsen of zijn gegevens van betrouwbare personen moeten ontvangen.

Dit laatste is het geval met den nieuwsten roman van Rudolf van Reest „Het Verloren Vaderland", die grootendeels speelt in het bekende Fransche Vreemdelingen-legioen.

Zooals de schrijver in een inleidend woord bekent, is de stof verzameld door den heer F. Kramer, die twaalf jaren lang in dat legioen gediend heeft en dus alleszins als betrouwbare bron kan worden aangemerkt. Deze heeft blijkbaar zijn bevindingen op schrift gesteld, waarvan de auteur gebruik heeft mogen maken. Hoewel het boek in den ik-vorm geschreven is, wil dit dus niet zeggen, dat hier de geschiedenis van den heer Kramer beschreven is, maar dat hier een roman gegeven wordt over een fictief persoon, waarin de feiten betrouwbaar zijn. In hoeverre de roman dus waar is, valt moeilijk uit te maken en evenmin is het zeker in hoever het boek beantwoordt aan de bedoeling van den ex-legionair. Hiermede heeft de lezer ook weinig te maken, het komt er slechts op aan dat hij een verhaal leest, dat op hem den indruk van waarheid maakt.

Men zou het boek in twee deelen kunnen verdeelen: het leven van den boerenzoon, Frans, en het verhaal over het Vreemdelingen-legioen. Ze vormen een eenheid, doordat Frans ook de hoofdpersoon is van het tweede grootste stuk. Den titel kan men ook op beide deelen laten slaan, door de dubbele beteekenis van het verloren vaderland, daar Frans zoowel in letterlijken- als geestelijken zin zijn vaderland verliest en hervindt.

De vertellende ik-vorm die het boek heeft, is niet gewoon voor een roman. De hoofdpersoon geeft na afloop van een belangrijke periode in zijn leven, daarvan een verslag. Deze retrospectieve beschouwingen, na een ommekeer in zijn leven, loopen gevaar dit geheele vorige leven te bezien van het veranderde standpunt uit, waardoor de hoofdpersoon aan zijn vroegere daden gedachten verbindt, die hij toen niet zoo kon hebben, maar nu zoo gevoelt. Nu, achteraf, ziet hij zijn buitensissigheid als een werking van den duivel in hem, die toch goed van hart en wil was.

Door toe te geven aan den duivel, verstikte hij voortdurend het goede zaad dat in zijn hart gezaaid was. Kind uit zuiver gereformeerd gezin, kent hij te goed de waarheid, dan dat hij zich door moderne studievrienden kan laten meevoeren in allerlei nieuwe godsdienstige richtingen. Hij voelt zich steeds vreemder van het geloof, vervreemd van het ouderlijk huis en tracht zich zelf en zijn onrust te ontvluchten in het legioen. En juist in die goddelooze omgeving, waarin hij slechts menschelijke hulp ondervindt van enkele trouwe vrienden, komt God weer in zijn leven en vindt hij na schulderkenning den weg naar het vaderland terug.

Het bezwaar van den romanvorm lijkt me hier, dat dit alles te weinig leeft, het wordt in het begin te veel van later-uit beredeneerd, in het vervolg te zeer verdrongen door de feiten van het legioenverhaal. De bijfiguren lijden daar ook onder. Als men dergelijke oer-gereformeerde gezinnen kent, zal men tal van mooie trekken hier ontmoeten, maar of een buitenstaander werkelijk zóó mee kan leven of zich in kan leven in zulk een gezin, dat hij het mooie en levensbeheerschende van de geloofsovertuiging zal gevoelen, is de vraag nog.

De titel slaat ook op de duizenden, die samen het legioen vormen, en na het verlies van hun eigen vaderland, hun leven wagen voor een vreemd land, dat, als in bittere ironie, op hun graf laat schrijven: mort pour la France. Mooie bladzijden zijn hier geschreven over de trouwe vriendschap, het edel-menschelijke, dat nog stand hield in het helsche leven van de legionairen. Overtuigend, hoewel sober gehouden, is dit mateloos zware bestaan geteekend. Maar door den vorm van het verhaal is dit leven niet van binnen uit, maar van buiten af belicht. Het is een episode uit het leven van Frans, waardoor hij geestelijk gebroken wordt en tot zonde-inzicht komt. Daardoor wordt het niet een roman over het Vreemdelingen legioen, zooals de schrijver zelf het boek noemt, maar de levens- en bekeeringsgeschiedenis van Frans.

Hoewel door het dualistische van dezen roman, van twee kanten bezwaren ingebracht kunnen worden, is het toch een boek dat men met genoegen leest. Er staan prachtige gedeelten in, ofschoon het meer geleefd had, wanneer het van binnen uit beschreven was. Het milieu van den van zijn land beroofden soldaat is mooi geteekend, het boeit door zijn afwisseling en avontuurlijke gebeurtenissen. De stijl is wel niet steeds even verzorgd, maar de schrijver weet kleurige effecten aan te brengen. Wellicht had hij de tragiek beter getroffen, als hij zijn gegevens niet had moeten ontleenen aan een ander om die te gebruiken voor het levensverhaal van een fictieven derde, maar desondanks is hij er in geslaagd een boek te schrijven, dat door inhoud en strekking velen zal boeien.

Gron. H. S.

MUZIKALE KRONIEK

Het psalmgezang in onzen eeredienst.

Dat op kerkelijke feestdagen het lied ter eere van God nog spontaner dan anders uit de keel opwelt, hebben millioenen kerkgangers reeds ervaren. Want nog meer dan in het luisteren en offeren spreekt in het psalmzingen in den eeredienst toch wel bijzonder sterk het hart der gemeente.

Hoe is dit te verklaren? In de voornaamste plaats uit de onvergelijkelijke innigheid en oprechtheid, waarmee de mensch zich in de Psalmen uitspreekt tot Zijn God, aan Wien hij zich met het geloof in alle wisselvalligheden des levens vasthoudt.

Maar ook uit de verheven schoonheid van taal en melodie, waarin dit geloofsleven is uitgedrukt.

Zeg ik hier te veel? Ik geloof het niet, wanneer ik lees de bezielde strophen van den Hebreeuwschen grondtekst of de Statenvertaling, en wanneer ik zing de melodieën in hun oorspronkelijken vorm uit de zestiende eeuw. Maar wanneer ik daarna dezelfde psalmen lees en zing in hun tegenwoordige notatie, dan schrik ik toch even. Het is alsof ik vanuit een bosch tusschen coulissen ben terechtgekomen. De oorspronkelijke verhevenheid en bezieling is verstijfd en gemechaniseerd.

Zij, tot wie dit eenmaal is doorgedrongen, hebben geen vrede meer met het psalmgezang in den eeredienst, zooals dit thans is. Zij zullen niet kunnen rusten, voordat ook hierin weer die natuurlijke schoonheid is herwonnen, die de Kerk der Reformatie in haar Psalmen bezat.

Hoe groot die schoonheid was, daarvan krijgt U een indruk, wanneer U de melodieën van de psalmen zingt volgens het rhythme, dat in de meeste eenstemmige psalmboekjes staat genoteerd. Toch verschillen deze melodieën niet onbelangrijk met die, welke op bestelling van Calvijn in het midden der zestiende eeuw waren gemaakt. Calvijn zag in het gemeentegezang een geestelijk belang van de eerste orde. Hij schreef reeds in 1543: „Wij kunnen geen betere noch geschiktere gezangen vinden dan de Psalmen Davids zijn, welke de Heilige Geest hun heeft voorgelezen en zelf heeft gemaakt. Als wij deze zingen, zijn wij zeker dat God ons de woorden in den mond legt." Het is dan ook niet te verwonderen, dat Calvijn de opstellers van de Fransche psalmberijming en -harmonisseering met de grootste zorg koos: Marot en Beza voor de woorden, en Bourgeois en Meester Pierre voor de melodieën.

In ons land werd deze berijming vertaald door o.a. Datheen, waarbij de melodieën ongewijzigd werden overgenomen, en in den eeredienst gebruikt. Maar zooals ook na de Reformatie een deformatie kwam en na de Gouden Eeuw een vervaltijd, zoo werden ook het psalmgezang en op voetspoor daarvan de psalmuitgaven steeds meer verbasterd. Bovendien werd dit proces verhaast door het verschil in klemtoon, dat tusschen de Nederlandsche berijmingen (zoowel van Datheen als van 1773) en de melodieën bestond, waarbij natuurlijk het rhythme het tegen de woorden moest afleggen en gaandeweg vervlakte tot de noten van gelijken duur, die thans nog in de meeste onzer kerken worden gezongen. Tengevolge van misverstaan door de uitgevers werden die melodieën door toevallige verhoogingen nog verder vervormd.

Nu leven wij in een tijd, waarin velen zich in sterke mate interesseeren voor en oriënteeren naar het verleden. Elk mag hiervan het zijne denken, in ieder geval kan het als een bewijs van zelfkennis gelden, dat men bij gebrek aan eigen scheppingskracht aansluiting zoekt bij het beste wat vroegere culturen voortbrachten. Deze tendenz is thans ook aan te wijzen in de muziek en in de reformatie van ons psalmgezang, althans voorzoover deze de melodieën betreft. Zonder af te doen van de waarde van wijzen van nieuwere geestelijke liederen, kan men zeggen, dat de oorspronkelijke melodieën der psalmen uit de schatkamer van de Kerk der eeuwen afkomstig zijn, en nog niets van hun onvergelijkelijke schoonheid en frischheid hebben verloren. Daarom rust op ons de plicht om deze schatten weer uit het stof in het volle licht te halen.

Dat dit van de tegenwoordige berijming helaas niet kan worden getuigd, daarvan begint men ook in de Gereformeerde kringen steeds meer doordrongen te worden. Het wordt tijd, dat wij ook in onzen eeredienst de Psalmen gaan zingen in een berijming, die meer in overeenstemming is met den oorspronkelijken Hebreeuwschen grondtekst, en waarvan het rhythme overeenkomt met de oorspronkelijke in opdracht van Calvijn gecomponeerde melodieën. Wij mogen ons gelukkig prijzen, dat drie jaren geleden het Psalter 1936 verscheen, dat aan die eischen zoo voldoet, dat het alle andere Nederlandsche psalmuitgaven sinds de Reformatie ver achter zich laat. Een werk van een dergelijken opzet en grondigheid vereischt zooveel studie, tijd en geld, dat het zonder overdrijving een levenswerk mag worden genoemd, waartoe een kerkelijke commissie niet kan komen. De bewijzen hiervoor liggen in het heden en het verleden voor het grijpen.

Waar dit Psalter 1936 bovendien voortbouwde op den Hebreeuwschen grondtekst en de oorspronkelijke zestiende-eeuwsche melodieën, heeft de Stichting tot Verbetering van het Psalmgezang in de Gereformeerde Kerken niet geaarzeld, zich te constitueeren met het doel, deze uitgave als basis te nemen voor de Reformatie van het psalmgezang. Natuurlijk sluit dit niet uit een conscientieuze revisie van de berijming en melodieën, voorzoover deze niet kennelijk met de origineelen overeenstemmen.

Bij dit werk heeft de Stichting echter Uw steun, in ieder geval Uw welwillende interesse noodig. Meen toch niet, dat schoonheid in den eeredienst bijzaak is. De zin voor schoonheid is in laatste instantie zin voor waarheid. Dat deze zaak voor meer urgente zou moeten worden uitgesteld, is evenmin waar. Calvijn dacht hier anders over in een tijd, waarin het Schriftuurlijk Christendom nog voor zijn plaats in de wereld moest strijden. Maak Uzelf niet wijs, dat onze organisten niet in staat zullen zijn, het zingen dezer psalmen behoorlijk te leiden. De geschiedenis heeft uitgewezen, dat de kunstenaars juist dan het meeste konden geven, wanneer het meeste van hen werd gevraagd.

En tenslotte, wie zou meenen, dat het gebrekkige psalmgezang van thans wel aan Gods eisch beantwoordt, als het met het hart van de zangers maar in orde is, kent Gods Woord en zichzelf nog niet. Daar toch staat: „Weest dan gijlieden volmaakt, gelijk Uw Vader, Die in de hemelen is, volmaakt is". Voor het psalmgezang in onzen eeredienst geldt niets meer. Maar ook niets minder.

Rotterdam. Mr A. BOUMAN.

UIT DE HISTORIE

Guido de Brès en de bisschop van Atrecht.

I.

Het vorig jaar gaf ik in „De Reformatie" een overzicht van de historie van het martelaarschap van Guido de Brès en de vertaling van eenige troostbrieven. Thans wordt geboden het verhaal van de disputen, welke hij over de mis gevoerd heeft met den bisschop van Atrecht, zooals ze in een oud Fransch geschrift uit het jaar 1558 zijn te vinden. Dit is opgenomen in de Bibl. Ref. Neerl. van Cramer en Pijper, deel VIII, 491—643.

De thans vertaalde disputen kan men vinden in bovengenoemd werk op blz. 593—614.

De disputen gehouden op den 22en Mei van dit jaar MDLXVII in de zaal der gevangenis van Valenciennes, tusschen den bisschop van Atrecht, genaamd Richardot, en Guy de Brès, geboortig van Bergen in Henegouwen, in hechtenis en geboeid als gevangene om de leer van den Zoon Gods in dezelfde stad.